

УДК 376.091.33-056.264]:811.161.2

**ЗАСТОСУВАННЯ НЕЛІНІЙНИХ ФРАКТАЛЬНИХ СИСТЕМ У
СПЕЦІАЛЬНІЙ МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ
ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ МОВНИМИ ПОТРЕБАМИ**

Олександр ЛАБЕНКО (Кропивницький)

Модернізація системи освіти в Україні все більшою мірою співвідноситься з педагогічними процесами, які відбуваються в Європейському Союзі. Це пов'язано з розвитком Болонського процесу. Відповідно змінюється й наукова парадигма, котра лежить в основі як усієї української педагогічної науки, так і методичної зокрема. Перехід сучасної спеціальної методики викладання української мови від ньютонівсько-картезіанської до квантово-релятивістської наукової парадигми є ще більш актуальним, ніж будь-коли. Це пов'язано із збільшенням процесів турбулентності в розвитку такої живої природної системи як український народ. Особливо це стосується аспектів навчання дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку. Як приклад вдосконалення спеціальної методики викладання української мови на основі нової наукової парадигми в пропонованій статті автор розглядає можливість використання нелінійних фрактальних систем у навчанні дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку.

Ключові слова: *нелінійні фрактальні лінгвістичні системи, діти із порушенням мовленнєвого розвитку, спеціальна методика викладання української мови, методична наука, наукова парадигма.*

Alexander Labenko

USING NON-LINE FRACTIONAL LINGUISTIC SYSTEM FOR SPECIAL TEACHING METHOD OF UKRAINIAN LANGUAGE FOR TEACHING CHILDREN WITH SPEECH DEFECTS

The system of education have been transforming in Ukraine to a great extent for correlation with pedagogical processes that it have been in European Union. It is connected with development of the Bologna process. The scientific paradigm that it is being put on basis both the all Ukrainian pedagogical science and methodical science have been modifying correspondly. The contemporary special teaching method of Ukrainian language is going to change from Newton-cartesian to Quantum-relativistic scientific paradigm. It is very importance. It is bound up with extending processes of turbulence at the development such living natural system as the Ukrainian people. In particularity it is pertaining to aspects for teaching of children with speech defects. It is such example improvement the contemporary special teaching method of Ukrainian language at the

basis of the new scientific paradigm is utilization non-line fractional system in teaching of children with speech defects. The author of paper rises this problem.

Key words: non-line fractional linguistic system, children with speech defects, special teaching method of Ukrainian language, methodical science, scientific paradigm.

Кардинальні політичні й економічні зміни в житті країни досить сильно вплинули на вищу та середню школу, її мету, завдання і зміст навчання. Це великою мірою стосується також і викладання української мови у спеціальних школах та групах для дітей із особливими мовними потребами.

Проте головним питанням залишається, на нашу думку, таке: **як узгодити масштабність, незвичність інноваційних підходів до спеціальної методики викладання української мови із застарілими, бюрократично-освітніми технологіями корекційної роботи учителя-логопеда, які дісталися нам у спадок від радянської епохи і ґрунтуються на старій ньютонівсько-картезіанській науковій парадигмі?** Відповідь напрошується сама собою: *створити нову систему вивчення української мови, яка була б динамічною, простою у використанні, з погляду методики, та результативною в аспекті корекції знань, умінь та навичок, які отримували б діти з особливими мовними потребами з метою їх адаптації до життя у звичайному світі. Зрозуміло, що нове бачення вирішення застарілих проблем потрібно шукати з висоти іншої перспективи. У нашому випадку ми можемо застосувати нову для нас, але досить поширену на Заході наукову парадигму, яка називається **квантово-релятивістська**. Характерною особливістю її є те, що вона враховує (на відміну від старої) таке явище як турбулентність у людському житті та навчанні, а не моделює ту саму реальність педагогічного процесу як часовий механізм.*

Для прикладу, до таких технологій чи освітніх систем, які ґрунтуватимуться на нових наукових засадах, можуть належати **нелінійні фрактальні лінгвістичні системи вивчення (та корекції) української мови, пристосованої для дітей із особливими мовними потребами.** Характерною

рисою таких систем є, і це, дійсно, дуже важливо, з одного боку: **самоподібність (SCALING)**, а з іншого – **динамізм**, який ґрунтується на взаємодії ламінарних та турбулентних інформаційних потоків, що природно проникають у навчальний процес, оскільки він демократичний, тобто методологічно орієнтований на потреби дитини, яка має вади в мовленні.

При цьому **ламiнарностi** (впорядкованостi) процесу корекцiї української мови надає учитель (логопед), тому що він зорієнтований на певну програму, а учні надають **турбулентностi** (невпорядкованостi) процесу навчання, оскільки зорієнтовані на власні індивідуальні психо-фізичні потреби, інколи навіть випадкові. Наприклад, дитина погано вимовляє свистячі звуки, і педагог, застосовуючи лінгвістичні фрактальні системи, коригує вимову дитини. А це вже той непередбачений програмою вивчення української мови випадок, коли викладач зіштовхується із явищем **турбулентностi** або, іншими словами, з елементом **непередбачуваностi** навчального процесу, характерного якраз для демократичних освітніх систем. Іншими словами, наприклад, батьки наполягли на тому, щоб їх дитина, яка має певні проблеми з артикуляцією тих чи тих звуків української мови, навчалась у звичайному класі середньої загальноосвітньої школи, із звичайними дітьми. А вади у вимові такого учня залишилися і їх вже повинен (вміти) виправляти звичайний учитель-мовник за допомогою тих же фрактальних лінгвістичних систем.

Таким чином, на нашу думку, саме **нелiнійні фрактальні лiнгвістичні системи** могли б стати основою нової технології для сучасного демократичного вивчення української мови дітьми із певними мовними потребами в пересічній ЗСШ.

На жаль, сучасна педагогічна [9] та методико-лінгвістична [6,7] наука не приділяє цьому артефакту належного значення.

З огляду на сказане, **метою пропонуваної статті** є висвітлення ймовірних шляхів застосування нелінійних лінгвістичних фрактальних систем у

процесі навчання дітей із особливими мовними потребами та корекції їх вимови під час вивчення української мови .

У першу чергу нам, очевидно, потрібно більш детально зупинитися на таких базових поняттях дослідження як «фрактал», «фрактальна система», «нелінійна фрактальна система», «нелінійна фрактальна лінгвістична система». Тим більше, що кожне із них є поки що для багатьох учених-лінгвістів, пересічних учителів української мови ще досить новим.

Отже, дещо нагадаємо про етимологію походження поняття «фрактал». Як відомо, наука про фрактали сформувалася в окрему наукову галузь спочатку в межах наукових досліджень з математики на початку 70-х років ХХ століття, а остаточно проявилася в 1977 році у відомій книзі Б. Мандельброта «Фрактальна геометрія природи» (Mandelbrot B. B. «The fractal geometry of nature»). До речі, у цій книзі автор подає велику кількість малюнків із фрактальними системами, які наводяться як певні докази існування фрактальних об'єктів у природному середовищі.

Сам термін «фрактал» походить від латинського слова *fractus* (зламаний, розбитий), від якого, очевидно, походять і загальновідомі англійські терміни *fraction, fractional* – дріб, дробити. З математичного погляду фрактал – це, перш за все, множинність із дрібною розмірністю. Або, по-іншому, фрактал – це геометрична структура, частини фрагментів певною мірою подібні до самої структури.

Проте слід, очевидно, відразу ж зауважити, що для лінгвістичної науки *лінійні* (математичні, геометричні) *фрактали* не зовсім, на нашу думку, підходять для використання в методиці навчання української мови внаслідок нелінійності самого людського спілкування, яке характеризується, як відомо, великим ступенем непередбачуваності, а то й хаотичності, навіть якщо є наперед задана тема спілкування. У свою чергу, *лінійні фрактали* – це фрактали, які визначаються *лінійними функціями*, тобто рівняннями першого порядку. При цьому *самоподібність* вони проявляють у звичайному простому

«прямолінійному» вигляді: будь-яка частина фракталу є точною копією цілого. У свою чергу, у нелінійних фракталах лише певна частина їх є схожою одна на іншу, у той час як інша вже носить видозмінений характер.

До речі, на нашу думку, українська мова дуже багата на фрактальні явища, якщо під ними розуміти наявність певних нелінійних лінгвістичних фракталів, тобто насамперед, зрозуміло, лексичних систем фрактального типу.

Для прикладу візьмемо «Великий тлумачний словник сучасної української мови [3, с. 282-283] і виберемо в ньому таке загальноживане слово як «інтерактивний» та порахуємо слова, що стоять із ним в одному змістовому сегменті, то нелінійна фрактальна лінгвістична система із спільною частиною «інтер-» буде налічувати більше 170 мовних одиниць. Зрозуміло, що словник містить фрактальні явища і значно більших об'ємів, оскільки українська мова є надзвичайно лексично багатою і різноманітною. І таких прикладів нелінійних лінгвістичних фракталів більшого або меншого розміру, якщо далі переглянути даний словник чи навіть й інші джерела (книги, газети тощо), ми можемо знаходити в українській мові ще дуже багато. Їх, до речі, використовували у своїх творах і класики української літератури (І. Котляревський, Т. Шевченко, Леся Українка та ін.), і сучасні художники слова, трапляються вони й у фольклорних джерелах (веснянки).

Таким чином, з огляду навіть на ці приклади, ми можемо констатувати: нелінійні фрактальні явища існують, і їх досить багато навіть в українській мові; проте слід зазначити, що *нелінійні фрактали* – це вже такі, які визначаються *нелінійними функціями*, тобто де рівняння ступенів вище першого порядку. Відповідно більш різноманітною є і самоподібність нелінійних фракталів, адже в них частина фракталу – це вже не точна, а лише схожа, хоч і деформована (видозмінена), копія цілого.

Таким чином, якщо підсумувати, то в загальному розумінні «фрактал» – це закономірна зміна стану системи, яка повторюється в принципі, але не збігається в деталях. Фрактал означає подібність або «самоподібність» у

всьому». [11, с. 3] Або, за визначенням відомого американського вченого Джефа Проузіса : «Фрактал – це об’єкт, який володіє безкінечною складністю, що дозволяє зблизька роздивитися не менше деталей, ніж здалеку» [4]. У природі це, наприклад, берегова лінія, листя на деревах, сніжинки тощо, які ніби однакові між собою, але в той же час істотно відрізняються тим же візерунком один від одного.

Далі розглянемо визначення «фрактальні системи». Але перед цим нагадаємо, що розуміється в сучасній науці під поняттям «система». Система – це «порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв’язком частин чого-небудь» [3, с. 1320].

З огляду на сказане, під фрактальною системою можна розуміти певну логічну будову фракталу, або, іншими словами, принцип, який закладено в його основу.

Таким чином, *фрактальна система* – це проявлений принцип із множинністю послідовних якостей (станів), що знаходяться по відношенню один до одного в певних закономірностях і зв’язках [11, с. 3-4].

Звідси випливає і розуміння того, що фрактальні системи не мають стаціонарних значень чи стаціонарних станів і повинні розглядатися на шляху їх змін.

До речі, з огляду на наведені вище приклади фрактальних явищ, узятих з «Великого тлумачного словника», ми можемо виділити і характерні риси **нелінійного лінгвістичного фракталу**:

1. Він несе у змісті закінчену або повторювану зі змінами (ітераціями) ідею, поняття, думку.

2. Частина його певним чином подібна до цілого (при цьому відбувається певна ритмічна зміна послідовностей, виражених через фрактальні ітерації).

3. Сприйняття лінгвістичного фракталу відбувається послідовно, відповідно до певних наявних у ньому рівнів чи видозмін.

4. Лінгвістичний фрактал має певну лінійну структуру, оскільки повинен читатись від початку до кінця .

До того ж підкреслимо, що лінгвістичні фрактали можуть бути не тільки мовознавчого, але й літературознавчого характеру. Найбільш відомими фрактальними системами в літературі є такі тексти, які складаються із певної кількості дублювальних елементів, де повторюваною частиною є, наприклад, «хвіст» твору: той же текст із будь-якою кількістю викинутих або добавлених слів чи куплетів. Тобто, одиниця тексту – фраза, строфа, речення, а то й ціла розповідь починається, розвивається й закінчується, повертаючись до початкового стану. Як правило, існує і певне місце переходу до наступної одиниці тексту, який десь повторює початкову.

Серед таких безкінечних творів у вигляді лінгвістичного фракталу можна навести приклади віршів для дітей, народних пісень тощо, які існують як у слов'янських, так і в інших, у тому числі, й англомовних народів.

Наприклад:

Вот море,

А на море суша,

А на суше пальма,

А на пальме клоп сидит

И видит море,

А на море суша... [2, с. 4].

Або ж візьмемо інший відомий приклад віршів для дітей Р Сефа «Нескінченні вірші»:

«Кто вечно хнычет и скучает –

Тот ничего не замечает,

Кто ничего не замечает –

Тот ничего не изучает,

Кто ничего не изучает,

Тот вечно хнычет и скучает.

Если скучно стало – почитай сначала [2, с. 5].

До речі, якби ми подали ці вірші у вигляді фрактального малюнку, то їх можна було б відобразити у вигляді філософської «змії, яка кусає власний хвіст».

У свою чергу, наприклад, в англійській мові теж трапляються лінгвістичні фрактали як у мові, так і в літературі. До таких творів належать, наприклад, пісенька про десять зелених пляшок («Ten green bottles hinging on the wall...»), у якій куплети відрізняються між собою лише числом пляшок, які висять на стіні: у кожному наступному – на одну менше, ніж в попередньому. Подібна до цієї є і пісенька про п'ять сосисок («Five fat sausages sizzling in a pan...»), які поступово, зрозуміло, зникали із сковорідки. Або ж загальновідома, мабуть, чи не в усіх мовах та на всіх континентах пісенька про десять негринят («Ten little nigger boys went out to dine...»), де фрактальні відмінності між куплетами пісеньки виражаються вже більше на рівні подій. [2, с. 7]

Застосування нелінійних фрактальних систем у навчальному процесі під час корекції української мови в дітей з особливими мовними потреба

Мовлення як найвища форма комунікації є однією з найскладніших психічних функцій людини.

Л. С. Виготський відзначав, що мовлення є невід'ємною та внутрішньо необхідною частиною процесу, воно таке ж важливе, як і дія, для досягнення мети. Дитина не просто говорить про те, що робить, але проговорювання та дія для неї є однією поєднаною складною психічною функцією, спрямованою на вирішення завдання [7].

У свою чергу, О. О. Потебня розрізняв у слові зовнішню форму (тобто звучання), об'єктивований звуком зміст, і внутрішню форму (або найближче етимологічне значення слова, той спосіб, яким виражається зміст), підкреслюючи при цьому, що зовнішня форма нероздільна з внутрішньою. Отже, уживання тієї чи тієї літери впливає не лише на звучання слова, а й на його семантику [1].

Разом з тим, багато вчених у своїх дослідженнях відмічають таке психолінгвістичне явище як розлади усного та писемного мовлення (дислексію та дисграфію) у всіх категоріях дітей молодшого та середнього шкільного віку, які мають особливі потреби. До цих учених належать такі науковці, як М. Бурлакова, О. Іншакова, М. Корнєв, Л. Милостивенко, Л. Спірова, В. Тарасун, G. Kaluger, C. Naylor, F. Wood, G. Pavlidis, та ін.

Характерно, що найпоширенішим мовленнєвим порушенням у дітей, наприклад, молодшого шкільного віку цими вченими відмічається фонетико-фонематичне недорозвинене мовлення.

Як правило, дислексії та дисграфії проявляються в школярів у вигляді великої кількості стійких специфічних помилок: додавання букв та складів, їх заміни, перестановки, пропусків тощо.

Це спонукає учителя-філолога до своєчасного виявлення в учнів порушень усного та писемного мовлення та їх системного коригування.

З огляду на сказане, великої актуальності набуває процес застосування *інноваційного підходу* до вирішення вище зазначених логопедичних проблем.

До речі, згадаймо, раніше пересічний учитель української мови, практично не зіштовхувався у процесі навчання із дітьми, які мають вади в мовленні, оскільки таких дітей відправляли ще після випуску їх із дитячого дошкільного закладу у відповідні спеціальні школи (класи).

У сучасних умовах інтенсифікації та демократизації навчального процесу завдання перед учителем стало вже двоєдиним: навчити учня спілкуватися українською мовою, навіть якщо він має певні вади в мовленні, як на рівні усного спілкування, так і на письмі, та виправити фонетико-фонематичне недорозвинене мовлення дитини. Це дійсно складне завдання, тим більше, що в підготовці звичайного учителя української мови та літератури під час навчання у ВНЗ цьому питанню приділяється, як відомо, досить мало уваги. Допомогти його вирішити могло б, на нашу думку, широке системне вивчення, а потім застосування у практичній діяльності у процесі вивчення української мови та

корекції дислексій та дисграфій *нелінійних лінгвістичних фрактальних систем*, оскільки вони володіють такою прекрасною дидактичною особливістю як **самоподібність**, таким чином ми могли б, наприклад, неймовірно швидко збагачувати словниковий запас учнів, тренувати з їх допомогою артикуляцію тих чи інших звуків і т.п., використовуючи фрактальні системи.

До речі, підкреслимо, що в нашому розумінні *нелінійна лінгвістична фрактальна система* – це впорядкована навчальною метою сукупність лінгвістичних фракталів, де самоподібність забезпечується певною сталою одиницею тексту або слова, а нелінійність наявністю певних змін (ітерацій) у змісті фракталів.

Іншими словами, нелінійна лінгвістична фрактальна система спрямована на досягнення учнями навчальних завдань і складається із багатьох лінгвістичних фракталів, які, у свою чергу, мають у своєму змісті варіативну та інваріантну складові. При цьому варіативна частина фракталів або фрактальних систем характеризується нелінійністю, оскільки кожен фрактал або фрактальна система не є точною, а є видозміненою в чомусь (букві, складі, слові, фразі, строфі, реченні) копією подібної (попередньої) системи чи фрактала.

Симптоматичним є, на нашу думку, і той факт, що нелінійні лінгвістичні фрактальні системи ми можемо застосовувати в спеціальній методиці викладання української мови, практично в усіх розділах та напрямках роботи з граматичним, лексичним чи фонетичним матеріалом для ліквідації розладів усного та писемного мовлення в дітей. Для підтвердження цієї думки наведемо декілька прикладів.

Формування та корекція фонетичної компетенції

(із застосуванням нелінійних лінгвістичних фрактальних систем)

Як уже зазначалося, у середні навчальні заклади школярі вже приходять досить ознайомленими із українською мовою ще з дошкільних закладів. Але серед багатьох здорових дітей трапляються у звичайних класах і діти з особливими мовними потребами, що мають певні відхилення на всіх мовних

рівнях: фонетичному, граматичному, синтаксичному, методичному, технологічному. Тому ці діти, звісно, потребують тренувань на безпосереднє вправління у вимові тих чи інших звуків для того, щоб добитись автоматизації правильної вимови.

Із цією метою використовуються: а) вправи на рецепцію та б) вправи на репродукцію / продукцію. Вони тісно пов'язані між собою й націлені на формування як слухових (фонематичний слух), так і вимовних (або артикуляційних) навичок.

Для цього можна запропонувати учням, наприклад, вправи на диференціацію звуків із застосуванням **нелінійних лінгвістичних фрактальних систем**, щоб тренувати вимову, у вигляді (фрактальну (спільну) частину слів виділено жирним шрифтом – Л. О.):

а) **лічилок:**

Бігли коні під мостами,

З золотими копитами–

Дзень, брязь,

Вийшов з мосту старий князь [8, с. 179];

б) **веснянок:**

Ой минула вже зима,

Снігу-льоду вже нема.

Ой нема, ой нема,

Снігу-льоду вже нема.

Всі веснянку вже співаймо,

Весну красну вітаймо.

Вітаймо, вітаймо,

Весну красну вітаймо (Усна народна творчість) [8, с. 51];

в) використання **інверсій:**

Місяць ясененький

Промінь тихесенький

Кинув до нас.

Спи ж мій малесенький,

Пізній бо час (Леся Українка) [8, с. 131];

г) використання **алітерації**:

Хто се, хто се по сім боці

Чеше косу? Хто се?..

Хто се, хто се по тім боці

Рве на собі коси?..

Хто се? Хто се?.. (Тарас Шевченко) [8, с. 12–13];

д) використання **асонансу**:

Спіть, діточки, спіть,

Віченьки стуліть!

Дрібен дощик стукотить,

Він нам казку гомонить (Марійка Підгірянка) [8, с. 29].

Зрозуміло, що вчитель, ураховуючи індивідуальні фонетико-фонематичні аспекти недорозвиненого мовлення може застосовувати спеціальні вправи в корекційній роботі з таким учнем. Наприклад, дитина погано вимовляє шиплячий звук «**Ч**». Педагог може запропонувати школяреві попрацювати із нелінійними фрактальними лінгвістичними системами у вигляді скоромовок:

Чуга, чуга, чуга – плаває чечуга.

Чешня, чешня, чешня – червоніє черешня.

Чітка, чітка, чітка – літає чечітка [6, с. 197];

Чи, наприклад, для звуку «Л»:

Яц, яц, яц – на гачечку ляц.

Соля, соля, соля – у сумці квасоля.

Яльку, яльку, яльку – я люблю свою ляльку.

Апля, апля, апля – жабу ловить чапля [6, с. 272].

Нелінійні фрактальні лінгвістичні системи можуть застосовуватися також, наприклад, під час вивчення **окремих тем з граматики української**

мови. Візьмемо для прикладу тему: «Фразеологізми». При цьому учням під час пояснення навчального матеріалу наводять приклади, де використовуються **нелінійні фрактальні системи**, узявши для цього, наприклад, такі сталі словосполучення:

Серце болить. (Тяжке переживання з певного приводу, убоління, тривога).

Серце в'яне. (1. Переживання, занепокоєння. 2. Захоплення кимось, страждання чи сум через кохання).

Серце з перцем, а душа з часником. (Різка, груба, нестримана людина).

Серце мліє. (Сильне переживання, страждання).

Серце народу. (Велике, спільне серце).

Серце радіє. (Задоволення, радість, насолода, втіха від чогось) [5, с. 182].

Отже, ще раз підкреслимо, безпосередньою метою наведених вище нелінійних лінгвістичних фрактальних систем є закріплення вимовляння окремих звуків, розвиток фонематичного сприймання, аналізу та уявлення, збагачення словникового запасу шляхом уточнення значення слів, тлумачення мовних зворотів (у віршах, скоромовках, фразеологізмах і т. п.).

Опрацьовуючи цей матеріал, ми також одночасно розвиваємо в дітей увагу, пам'ять, самоконтроль, логічне мислення, любов до рідної української мови.

Таким чином, навіть ті декілька наведених нами прикладів можливого застосування нелінійних лінгвістичних фрактальних систем під час навчання українській мові дітей з порушеннями усного та писемного мовлення засвідчили: по-перше, наявність фракталів та фрактальних систем в українській мові та літературі; по-друге, продемонстрували можливість, а скоріше необхідність їх застосування для корекції дислексій та дисграфій у мовленні школярів. І це не тільки для того, щоб мотивувати та зацікавити тих же учнів виправляти недоліки в їх українській мові або по-новому дати їм певний матеріал, систематизувати знання з якоїсь конкретної теми. Навпаки, на нашу

думку, завдання, яке стоїть перед сучасною вітчизняною лінгвістично-методичною наукою є набагато серйознішим, глобальнішим – змінити стару парадигмальну (радянсько-адміністративну) методологічну базу навчання мовам на нову, демократичну (квантово-релятивістську), яка відповідала б найвищим світовим стандартам і забезпечувала, таким чином, високу якість освітніх досягнень у галузі вивчення української та іноземних мов в Україні. До того ж, нова методологічна база повинна стати основою для розробки новітніх спеціальних навчальних технологій з української мови, які дали б можливість у найкоротший термін, дійсно, ліквідувати в дітей, які мають порушення мовленнєвого розвитку їх мовленнєві вади.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Вакуленко М. Наукові підходи до вживання українських літер «г» та «х» у сучасних запозиченнях / М. Вакуленко // Наукові записки. – Випуск 96 (2). – Серія : Філологічні науки (мовознавство) : у 2 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011.– 571 с.
2. Бонч-Осмоловская Т. Фракталы в литературе. – [Електронний ресурс] / Т. Бонч-Осмоловская. – Режим доступу : [http // textonly.ru/](http://textonly.ru/)
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
4. Генералов В. Формула творения жизни / В. Генералов // На грани невозможного. – 2002. – № 15. – С. 14.
5. Забіяка В. А. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування : [практ. посіб.] / В. А. Забіяка, І. М. Забіяка. – К. : ВЦ «Академія», 2015. – 304 с.
6. Малярчук А. Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовних недоліків : [навч. посібник для вчителів-логопедів, вчителів і вихователів шкіл та дит. садків].– 2-ге вид., випр. та доп.– К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 1997. – 408 с.
7. Марченко І. С. Спеціальна методика розвитку мовлення (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників) : [навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів] / І. С. Марченко. – Вид. 3-є, перер. та доп.– К. : Видавничий Дім «Слово», 2015. – 312 с.

8. Мовчун А. Літературні секрети : словник-довідник літературознавчих термінів школяра / Антоніна Мовчун, Леся Мовчун.– Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. – 224 с.

9. Освітні технології : [навч.-метод.посіб.] / [за заг. ред. О. М. Пехоти]. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.

10. Павленко С. О. Філологічний калейдоскоп. I частина / С. О. Павленко, О. П. Павленко.– Тернопіль : Навчальна книга. – Богдан, 2010. – 160 с.

11. Федоров А. Фрактальные системы. Введение в теорию. – [Електронний ресурс] / А. Федорова. – Режим доступу : [http:// asuper.nm.ru/](http://asuper.nm.ru/)

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Лабенко Олександр – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри корекційної освіти та здоров'я людини Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: спеціальна методика вивчення української мови, екологічна освіта.

УДК 81'36-112

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФІЛОЛОГА В УМОВАХ ВНЗ

Тетяна ЛІШТАБА (Кропивницький)

Важливими питаннями навчальної діяльності магістрантів у процесі формування їхньої комунікативної компетентності є засвоєння майбутніми філологами термінологічного словника мовної, мовленнєвої комунікації, вивчення дефініцій комунікативних понять, висвітлення теоретичних засад комунікації, формування практичних комунікативних умінь і навичок.

У статті обґрунтовано доцільність спрямувати навчальну діяльність студентів у комунікативно компетентнісному руслі; розкрито сутність основних комунікативних термінів, які є базовими в процесі формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя, – комунікація, мовна комунікація, інформація.

Ключові слова: комунікативна компетентність, комунікація, мовна комунікація, інформація.